

Enslev Mose Oldtidsveje

Traffic

Neolithic Age

Traffic

Den 5.000 år gamle, plankebyggede stenaldervej afdækket i udgravningen. Foto: Museum Østjylland.

Vejspor og et voldsted fortæller historie i Kastbjerg Ådal gennem 5.000 år.

Kastbjerg Ådal i engen ved Enslev.

I det danske landskab findes sporene fra fortidens færdsel typisk på urørte områder som moser og enge, i urørte skove eller på uopdyrkede arealer som for eksempel heder og overdrev. I det opdyrkede kulturlandskab med byer, marker og plantager, er sporene fra fortidens færdsel oftest helt forsvundet.

Oldtidens færdsel fulgte - i modsætning til nutidens lineære veje fra A til B - landskabets naturlige linjer. På flade områder kunne færdslen uhindret sprede sig ud og flytte spor, når det gamle blev opkørt. Dette står i modsætning til det mere kuperede terræn med ådale, vandløb og moser, hvor færdslen enten måtte vige eller blev koncentreret til at følge anlagte spor og passager, som sikrede en tryk passage.

Simpel færdsel til fods stiller naturligvis ikke de samme krav som tung færdsel med dyr, vogne og gods. Derfor er det også ganske naturligt, at vi i løbet af oldtiden gradvist ser stadig større anlægsarbejder i form af vejbelægnings-, -dæmnings- og broer. Det er særligt tydeligt fra vikingetidens begyndelse omkring år 750, hvor store træbyggede broer bliver anlagt over vådområder, men fra den foregående jernalder kender vi også til flotte stenlagte vejspor, hvor bunden var blød og ufremkommelig - se for eksempel Risby og Broskov vejen ([LINK](#)) og endnu ældre i stenalderen som grenbelagte vejspor.

Kastbjerg Ådal sydøst for Hobro er et rigtigt godt eksempel på, hvorledes et tidligere stort og spærrende vådområde spærrede for tværgående færdsel. I oldtiden var ådalen langt mere vandrig end det nutidens regulerede åløb frembringer. Erosion af åens sider medvirkede også til at åløbet over tid flyttede sig og efterlod områder med bundløs sump, som virkelig var en udfordring at passere. Hvis færdslen skulle passere, var det derfor nødvendigt at anlægge et forstærket spor - det vi i dag blot kalder en vej - og vejen måtte hele tiden tilpasses de ændrede forhold.

Museum Østjylland udførte i 2015-17 udgravninger ved Enslev Mose i forbindelse med tilbageføring af det regulerede åløb. Herved fremkom nye og helt enestående resultater til belysning af den forhistorisk færdsel i området. Fortidsmindeguiden omhandler synlige monumenter og spor i landskabet, men her gør vi en undtagelse. De forhistoriske vejspor, som blev undersøgt og stadig ligger skjult under metertyk tørv, belyser nemlig på allerbedste vis både udfordringerne og udførelsen af datidens færdsel. Derfor er denne lokalitet også velkommen på guiden. Randers Kommune har også etableret informationsskiltning og en afmærket stierute på stedet.

Dronebillede af Museum Østjyllands udgravninger af vejsporene på næsset ved Enslev. Foto: Museum Østjylland.

Ved udgravningerne, som samlet kun dækker et mindre område på tværs af det næs, som i dag er fremkommet i forbindelse med åens genslyngning, fremkom ikke mindre end 14 forskellige sten - og træbyggede vejanlæg med et tidsspand på hele 5.000 år.

Ældst var en træbelagt stenaldervej fra yngre stenalders Tragtbægerkultur omkring 3.300 f.Kr. Tragtbægerkulturen er mest kendt som det første agerbrugssamfund, som over en godt 500 år lang periode rejste tusindvis af stendysser og jættestuer i det danske landskab. En ca. 4 m bred og velbevarede vej med langsliggende planker lå under et næsten 2 meter tykt tørvelag. Tørven og det underliggende kalklag skabte et fugtigt og iltfattigt miljø, som forhindrede nedbrydning af organiske materialer og yderligere fire vejspor overlejrede stenaldervejen, så den samlet var i brug i omkring 800 år. Fra den efterfølgende bronzealder (1700 - 500 f.Kr.) og videre i jernalderen (500 f.Kr. - 750 e.Kr.) blev der fundet træbyggede vejspor som var flankeret / kantsat med sten og fra oldtidens afslutning i vikingetiden (750 - 1.050 e.Kr.) afslørede udgravninger blandt andet en stenopbygget vejdæmning langs det nuværende åløb. Ved den nye bro over åen lidt længere nedstrøms ved Kastbjerg afslørede udgravningerne også stolper fra en bro fra sen vikingetid eller tidlig middelalder.

Oversigtsplan over vejsporene ved Enslev fordelt på tid. Tegning: Museum Østjylland.

Udgravningerne bragte også en række gode fund frem i lyset. På bopladser og lignende på fast grund er organiske materialer som regel dårligt eller slet ikke bevaret, men ved Enslev var det grundet vandet modsat. Det viste sig ikke overraskende, at adskillige brugte og måske kasserede redskaber var blevet genbrugt og indgik i trævejene. Særligt flot var fundet af et skær til en oldtidsplow – en såkaldt ardplov – som modsat nutidens plov, der vender jorden, blot opfurede overfladen. Arden fandt anvendelse helt frem til den tidlige vikingetid, hvor den afløstes af ”vendeploven”. Et andet fint fund var et trækåg i træ, som måske blev anvendt til husdyrene foran stenalderploven.

Et sjældent skær til oldtidens ardplow blev også fundet i udgravningerne. Foto: Museum Østjylland.

Samlet set repræsenterer udgravningerne sikkert bare en lille flig af hvad, der stadig gemmer sig af forhistoriske vejanlæg og fund i Kastbjerg Ådal. Ådalen mellem Enslev og Sem er et relativt smalt sted med kun ca. 500 m bredde og må formodes at repræsenterer et velvalgt overgangssted af ådale gennem årtusinder. Moderne udgravningsteknik, overflade - og georadarscanninger kan sikkert afsløre rigtigt meget mere i fremtiden. Samtidig illustrerer udgravningsresultaterne også vigtigheden af at bevare fugtighed og dermed gode bevaringsforhold for organisk materiale i ådalen. Dræning og maskinel bearbejdning af jordbunden er direkte ødelæggende for bevaringsforholdene og er nu heldigvis på retur i sådanne områder.

Oldtidsvejene ved Enslev er ikke de eneste, som viser stedets tidsdybde. Hvis du følger stien langs åen Ca. 650 m opstrøms for skiltet ved vejsporene, ser du en forhøjning i engen på din venstre side. Det er resterne af Ousgård voldsted. Vi ved ikke meget om stedet, men forhøjningen er menneskeskabt firkantet forhøjning på ca. 36 x 32 m som rejser sig omkring 2 m over den omgivende engflade. Den oprindelige beskrivelse af stedet fra 1882 omtaler fund af tykke nedrammede træpæle med 1,6 m afstand og tværgående bjælker, som stødte op til forhøjningen mod syd og med retning mod fast land syd for engen. Det lyder besnærende og kan tolkes som rester af en bro til stedet. Fortidsmindefredningen af stedet markeres af en fredningssten i granit på den sydlige del af banken.

Panorama over Ousgård Voldsted i engen ved Kastbjerg Å set fra nord.

Voldstedet har et ganske begrænset omfang og kan derfor næppe have fungeret som en permanent bolig. Banken har karakter af en såkaldt "motte" – en menneskeskabt forhøjning, som sikkert har båret en træbygget palisade og hus og som sikkert fungerede som tilflugtssted i ufredstider, hvor den omgivende mose og sump gav naturlig beskyttelse. Fra ufredstiderne i den tidlige middelalder omkring år 1200 kender vi en del af sådanne anlæg, men muligheden for at anlægget er endnu ældre – fra jernalderen – foreligger. Det kan kun fremtidige arkæologiske undersøgelser give et nærmere svar på.

Se mere om [Ovstrup voldsted](#) på "Fund og Fortidsminder", Fredningnr. 1814-26.

P-plads ved grusvejen nord for Enslev med oversigtstavle.

Fra P.-pladsen leder en afmærket sti mod nord ned til Kastbjerg Å og stedet for udgravningerne.

Dronefoto af vejspors-udgravningerne ved Kastbjerg Å set fra syd.
Foto: Museum Østjylland.

Jernaldervejen ved Kastbjerg Å var flankeret med sten. Foto: Museum Østjylland.

Access

- Fra landevej 507 Randers - Hadsund drejes i Stangerum mod vest mod Enslev ad Kjeldsbakken.
- Fremme i Enslev drejes til højre og efter kirken fortsættes ad Fosevej mod nord ca. 1,6 km til vejen svinger mod øst, hvor der er anlagt en mindre p.-plads.
- Fra P.pladsen med oversigtstavle følges grusvejen ca. 30 m mod vest hvorfra en trampesti leder mod nord over engen nordpå til Kastbejrg Å.

Faciliteter

- Informationsskilt ved P.-plads og udgravningerne ved åen
- Afstand til fortidsminde: ca. 150 m.

Særlige forhold

- Parker hensynsfuldt på parkeringspladsen.
- Følg anlagte stier - Du er gæst på privat jord.

Practical Information

ADDRESS	OWNERSHIP
Fosevej , 8993 Gjerlev J, Central Jutland	Privately owned
GPS	UTM
56.623707, 10.116198	E568488 N6276057